

7 червня

У напису нагорі бракує літер, а деякі висять криво. Хоча йому лише п'ять рочків і він ще не ходить до школи, та вже розпізнає «Г» та «Р», знає, що коло завжди означає «О», і ось саме в цю мить старанно витягує губи в трубочку, щоб її вимовити.

«Гранд готель», — читає для нього Вера і вказує на потрібний будинок, коли вони підходять ближче. Той зі своїми темними, сліпими очима-вікнами чекає на них. На стінах видніються довгі зморшки-тріщини, що розходяться по поверхні висохлими сльозами. Кольорові написи й вивіски замість того, щоб пожвавити загальне враження, надають будинку вигляду старого приниженого велетня. Парадні двері з турнікетом нагадують поламану карусель, їх хрест-навхрест забили дошками. Через асфальт майданчика перед входом пробиваються маленькі паростки дерев, ніби пальці скелетів, які намагаються вибратися з-під землі.

У хорі невидимих цикад чути тільки цокіт Вериних сабо та шаркання пластмасових шльопанців малого. Хлопчина у своїх синіх шортах і майці не по погоді ледве встигає за нею. Вера — поруч, ступає впевнено й поважно на високих підборах сабо з блискучою пряжкою спереду — вишукана й граціозна, як фламінго.

Сонце сліпить очі. Але хлопчина ніяк не може втриматися від того, щоб підняти голову й помилуватися жінкою, поки вони йдуть разом, поряд. На Вері темні окуляри з оправою «котяче око», три важкі браслети

опускаються до ліктя, коли вона притримує солом'яний капелюх, який так до вподоби хлопчикові, — отой, із рожевою стрічкою по краю, який вони разом поцупили в сувенірній крамничці. Це він попросив її надіти той капелюх перед виходом із дому, і вона послушалася. Під шортами й кофтинкою у Вери бікіні в зелені й жовті квіти, як у кінозірок у журналі. Її світле пишне волосся переливається золотом у променях вранішнього сонця. Шкіра у Вери гладенька й ніжна, із численними малесенькими темними родимками, які помічаєш лише з дуже близької відстані.

Хлопчина поглядає на неї і нахнюплюється. Інколи він думає, що не заслужив собі таку вродливу маму. Він — такий неоковирний тюхтій, і вона — така бездоганна.

— Ну ж бо, майже прийшли, — підганяє його Вера дещо роздратовано.

Хлопчик захекався, йому хочеться попросити її хоч трішки вповільнити крок, але він не наслідюється, боїться, що та відпустить його руку й далі піде сама. Отой фізичний контакт траплявся так рідко, що йому навіть не вірилося, що вона й досі не висмикнула свою ніжну праву руку з його спітнілої долоні.

Але сьогодні особливий день.

На одному плечі у Вери — велика сумка, де складені махрові рушники разом з обідом: два бутерброди й пара пляшечок із кока-колою. Пахне ковбасою, пляшки подзенькують.

Сьогодні — їхня Велика Пригода.

Вони вже кілька тижнів тільки про неї й говорять. Вера сама запропонувала, і це вже саме по собі доволі дивно. Хлопчина гадав, що й цього разу, як то вже траплялося багато разів у минулому, Вера забуде. Але цього не сталося. Вона йому пообіцяла і, здається, дотримується слова.

Нічого страшного, якщо місце для Великої Пригоди вибрано не таке, як він його собі уявляв. Принаймні разом із ними зараз немає жодного гедзя. По дорозі он

скільки їх озирається, коли поряд проходить Вера: оточили її тисячами очей, дзижчать і перешіптуються своїм незрозумілим і набридливим комашиним гулом. Але вона, схоже, нічого не помічає. Часом одному з них вдається її розсмішити, і тоді Вера дозволяє тому увійти в їхнє життя, навіть не поцікавившись, чи малюк не проти. Але сьогодні все інакше. Сьогодні ніхто не зможе так розвеселити його маму, що вона забуде про власного сина.

Сьогодні Вера — лише його.

Він уже давно збагнув: гедзі прилітають і відлітають — жоден не залишається. Інколи вони набридають Вері, інколи — вона їм. Зазвичай вони не звертають на малого уваги, і його це влаштовує. Дехто, правда, часом його таки помічає, вирішує вдати із себе батька (хоча ніякий він йому не батько) і береться виховувати. На згадку про останній урок такого виховання в нього залишилася мітка під пахвою — слід від гарячого поцілунку запаленої цигарки.

Хлопчина не знає, хто його справжній батько. Він ні разу не запитав про це Веру. Можливо, один із випадкових гедзів. Бридкий і товстий, перш ніж зникнути, він заніс сім'я своєї бридоти у Верин живіт. У результаті з'явився він. Може, саме через це йому заборонено називати її мамою. Він називає її так лише подумки. Вони ніколи не вживають слово «родина». Та навіть Вері відомо: якщо вже народила на світ дитя, треба пояснювати йому, що й до чого, а потім пересвідчитися, що воно втямило. От, наприклад, кілька тижнів тому вони дивилися разом фільм, де оця сама «родина» планувала відпочинок на морі. І там був малюк, схожий на нього. І його татко подарував йому маску для пірнання, ще й збирався навчити нею користуватися.

Ось у цьому й полягає їхня Велика Пригода: Вера пообіцяла, що сьогодні навчить його плавати.

Плавок у нього немає. Та коли перед виходом із дому він нагадав про це Вері, та відповіла: «Плавки тобі не потрібні, вистачить і трусів».

Зараз йому байдуже, і так добре. Його серце мало не вискакує з грудей від хвилювання, коли вони разом пробираються через кущі, наступаючи на бите скло й будівельне сміття, обходять навколо будівлі «Гранд готелю», аж поки не виходять до заднього двору.

— А що я тобі казала? — промовляє жінка бадьоро, вказуючи на занедбаний басейн у формі квасолини попереду.

Хлопчина мимоволі випускає материну руку й завмирає. Незважаючи на п'ятирічний вік, він уже знає, як буває боляче, коли занадто довіряєшся власній фантазії. Особливо коли її втілення залежить від Вери. Але цього разу інакше. Реальність застрягає в горлі, як камінь, і не дає дихнути.

Вода чорна. Над нею в'ються малесенькі комахи і кілька бабок, мало не торкаючись застиглої поверхні, що нагадує прозору плівку.

— Ну, що не так?! — роздратовано запитує Вера.

— Нічого, — намагається вдати задоволення він, але знає, що виходить не дуже добре.

— Ну ж бо, що таке?!

Але малому ніяк не вдається приховати розчарування.

— Коли так, можемо й додому повернутися, — погрожує Вера.

— Ні! — поспішає заперечити хлопчик, побоюючись усе зіпсувати. — Залишмося! — умовляє благально.

Вера якусь мить уважно на нього дивиться, від чого одна брова навіть піднімається над темними окулярами. Потім роззирається довкола.

— Пошукаймо місце, щоб лежати на сонці, — на щастя, мовить вона й дістає із сумки рушник. Нарешті вони влаштовуються на невеликому майданчику посеред старих стільців і розтрощеного шезлонга. Вера знімає шорти й кофтинку і лягає на рушник.

— А ти чому не роздягаєшся? — запитує хлопчину. — Ну ж бо, швидше! — наполягає.

Хлопчик починає із шортів і лише потім стягує майку. Мати не зводить із нього очей, від чого йому робиться незручно. Він чекає, що Вера от-от видасть кілька своїх звичних дотепів або обізває його товстуном чи череванем. Але цього разу пронесло.

— Чому б тобі не поплавати? — пропонує вона.

Малий знічено озирається на басейн.

Побачивши його реакцію, Вера регоче. Але по-доброму, адже відразу по тому лізе рукою до сумки й каже:

— Я принесла тобі сюрприз...

Сюрприз? Зазвичай матеріні сюрпризи не дуже його тішать. Як того разу, коли вона сказала, що піде купити йому подарунок на день народження, і залишила вдома самого на три дні.

Але Вера показує йому пару надувних нарукавників для плавання.

— Спершу надягнемо тобі оце, — пояснює вона, поки надуває. — Так ти швидше навчишся.

Малюк повірити не може. Зазвичай вона щонайбільше могла вкрати для нього щось, поки вони разом ходили по якійсь крамниці чи супермаркеті. Як правило, щось із взуття або одягу. Усе, що в хлопчика є, разом із кількома іграшками, — здобич після крадіжки або те, що викинули на сміття інші. Мати нарешті надуває нарукавники й допомагає йому їх надіти. Малий із захватом розглядає жовтогарячі кола навколо своїх передпліч. Тепер треба тільки набратися сміливості, щоб зайти у воду.

— Ось ти й готовий, — підбадьорює вона.

Хлопчина насмілюється і ступає до басейну, але завмирає на півдорозі, бо не бачить матеріної тіні позаду. Обертається. Вера й далі сидить на рушнику, запалює сигарету.

— А ти не йдеш? — запитує малий.

— Докурю і прийду, — обіцяє вона. — Ти починай.

Хлопчикові хотілося б зачекати на неї. Вона відразу здогадалася.

— Що?.. Боїшся?

Хлопчині отой її тон не до вподоби. Але Вера часто так до нього звертається. Інколи в присутності одного зі своїх гедзів, і тоді вони разом регочуть, насміхаються з нього.

— Ні, не боюся, — заперечує він, намагаючись надати собі впевненого вигляду, тому що не хоче зіпсувати такий день. Отже, знову розвертається і йде до басейну. Дійшовши до краю, протягує вперед ногу й торкається поверхні води, яка здається йому холоднуватою. Вера спостерігає за ним; він відчуває, як її очі буравлять йому спину. А тому малий не хоче довго вагатися. Вирішує сісти на край і спершу занурити ноги до колін. Спостерігає, як вони зникають у тій рідкій мутняві, а тим часом по спітнілій спині від води здирається холодний лоскіт. Хлопчина відчувається безногим і починає глибоко вдихати й видихати, щоб утамувати неспокій.

— Нарукавники триматимуть тебе на плаву, — запевняє його Вера зі свого місця. — І я за тобою наглядатиму.

Хлопчина набирається духу, щоб опуститися в ту нерухому рідину. Знає, що часу в нього небагато. Час — союзник страху, він це засвоїв того разу, коли Вера швиргнула в нього важкою склянкою попільничкою, бо в той день вона почувалася нещасною і напилася. Тоді він завагався на секунду довше, аніж слід було, і тепер має добрячий поріз за лівим вухом.

— Якщо не плигнеш сам, я тебе зараз силком закину в цей триклятий басейн, — похмуро заявляє йому мати, видихнувши густу хмарку цигаркового диму.

Хлопчина заплющує очі й плигає.

Спершу занурюється з головою, але потім щось штовхає його на поверхню. На щастя, нарукавники тримають малого на плаву в тій чорній масі. Але таке враження, ніби басейн раптом прокинувся. Бридке відчуття. Тому він починає шосили гребти ногами, — радше для того, щоб утекти, аніж щоб плавати.

— От бачиш, зовсім не важко! — бурчить Вера. — А тепер поплавай трішки.

Поплавай?! Що вона говорить?! Адже він навіть не знає, як розвернутися. Але не хоче її розчарувати. А тому старається щосили, махає рученятами й переміщується до центру заводу. Та маленька перемога сповнює його серце гордістю за себе. Але триває вона недовго. Він враз відчуває, ніби він до чогось доторкнувся під водою. Чи оте щось намагається його вхопити. Хтось легенько провів по його стопі. Малий різко розвертається, наче хоче звільнитися. *Чиясь рука?* Розпачливо репетує («Як дівчисько!» — сказала б Вера), зачепивши ногою щось під водою, і той предмет на секунду спливає на поверхню поряд із ним, а потім відразу знову занурюється. Суха вузлувата гілка. Хлопчик чує, як мати здалеку сміється. Але тут його увагу привертає інше. Тихесеньке сичання, малесенький струмінь повітря б'є просто йому в шоку. Звідки він? Малюк повертає голову до правого нарукавника.

На жовтогарячій пластиковій поверхні — маленька дірочка.

Отієї несуттєвої маленької дірочки досить, щоб випустити все повітря. Поки нарукавник здувається, хлопчик відчуває, як важніє рука. Він намагається щосили гребти, щоб повернутися до краю басейну. Але не встигає, тому що відчуває те саме й на другому нарукавнику.

Єдині засоби, що утримують малого над прірвою, покидають його напризволяще.

Він безпорадно борсається, твердо переконаний, що ота брудна вода його тримає. Підборіддя раз у раз зникає під водою, мутнява піднімається до самого рота. Басейн не хоче його відпускати. Перше, що спадає йому на думку, — сповістити Веру про те, що з ним відбувається. Хлопчина напружується з усіх сил, задирає вище голову, повертає в матеріному напрямку й намагається покликати. Йому

майже вдається цілком вимовити її ім'я. Те, що він бачить, триває лише коротку мить, але вселяє в нього відчай.

Вера вже підняла рушник із землі й саме запихає його до великої сумки.

Малюка охоплює страх. Він на мить застигає і відразу опиняється під водою. Ледве випірнає. Гребе. Дивиться знову. Вера наділа солом'яний капелюх і темні окуляри з оправою «котяче око» й уже йде геть. Її стегна граціозно похитуються, і вона спокійно крокує у своїх сабо з блискучою пряжкою спереду. Наївне дитяче сердечко каже малому, щоб не вірив своїм очам, бо такого не може бути. Він намагається крикнути, покликати її. Але замість цього знову сьорбає гіркої, брудної води, що забиває подих. Захлинається, іде на дно. Намагається побачити її, задирає догори голову. Не бачить. Вона вже пішла. Немає.

Його мати пішла!

Нарукавники вже геть здулися і пласкими млинцями висять на руках. Хлопчина плаче й щосили гребе руками. З прірви починають спливати на поверхню різні предмети. Оточують його. Пластикові пляшки, бляшанки, кілька поржавілих каністр, мішки зі сміттям. У відчайдушній спробі врятуватися малюк навіть намагається вхопитися за деякі предмети, але марно. У вухах лунає власне придушене скигнення, і по мокрому обличчю біжать гарячі сльози. Груди розриває від жаху. Край басейну поряд і разом із тим так далеко. Голова хлопчика все частіше зникає під водою, але щоразу виринає на поверхню. Як довго він так протримається? Малий знає, що наступний вдих може стати останнім. Відчайдушно пряде ногами, не хоче здаватися. Тріпається, як рибинка в здоровенній раковині, яка намагається уникнути виру, що затягує її до зливного отвору. Край уже близько. Але недостатньо.

Недостатньо!

Хлопчина відчуває, що сили його полишають. Знає, що ноги от-от відмовлять, бо заціпилися від судом. Так

само, як і руки, яких він уже майже не відчуває. «Товстун зараз потоне, товстун іде на дно!» — повторює він сам собі тим самим безжалісним голосом, яким Вера говорила щоразу, коли хотіла йому дошкулити.

Але саме в ту мить він відкриває для себе дещо несподіване. Мовчазну таємницю, приховану в ньому хтозна з яких часів — можливо, від народження — й зариту під складками жиру.

Якусь невідому силу.

Руки, що вже були готові безсило повиснути, самі по собі витягуються вперед і щодуху луплять по поверхні води. Ноги ніби оживають і рішуче штовхають його тіло догори. Він і сам не знає, звідки в ньому взявся отой інстинкт. Ніби хтось інший заволодів його неповоротким тілом. Голова виринає, і він нарешті може перевести подих. Легені наповнюються живодайним повітрям. Іще гребок. Іще один. Аж поки не наштовхується на цементну стіну і, як може, хапається за слизький бортик. Завмирає отак, трясеться всім тілом. Побілілі пальці шкребуть по плитках басейну. Його трусить, мов у лихоманці, він ніяк не може оговтатися. Минають секунди, потім хвилини.

Навколо нього — лише байдужий спів цикад.

Не відпускаючи ні на мить край басейну, хлопчик обережно наближається до поржавілої драбинки, у якій бракує кількох щаблів. Як може, видирається по ній нагору з того темного колодязя. По ногах тече сеча, але він того навіть не відчуває. У вухах лунає шалене стукотіння збожеволілого серця. «Мамо...» — кличе вперше надтріснутим голосом. «Мамо...» — повторює в перервах між схлипуваннями, не переймаючись тим, що вона може дорікнути йому через ревіння.

Не знає, що робити; не знає, куди йти. Лише у двох речах він твердо переконаний.

Мати покинула його самого. І тепер він уміє плавати.

«Найспокійніше місце на Землі».

Отаке чоловік, який збирав сміття, прочитав у газеті, яку хтось залишив на сидінні автобуса набагато раніше.

У тому заголовку малося на увазі озеро Комо.

Насправді в статті йшлося про будинки, а не про людей. Порожні будинки, чудова нагода для інвестицій. Принаймні на такий висновок вона наштовхувала. Він не дуже добре вмів читати, а тому не завжди як слід міг уторопати зміст прочитаного. Але оті слова все одно його дуже вразили, і він вирішив сприйняти їх як знак.

Він думав про них того ранку пізньої весни, коли починав об'їзд кварталу вілл, що купалися в зелені.

Циферблат кварцового годинника, якому він довірив відраховувати плин свого життя, показував рівно десять хвилин до п'ятої. Було ще темно. На горизонті виднілося озеро: довга стрічка із суміші графітового, чорного й срібного. На звивистій дорозі, що здиралася по схилу, не було ані душі. Окрім нього, звісно. Він сидів за кермом блакитно-зеленої вантажівки комунальної служби зі збору побутових відходів, опустивши скло віконця рівно настільки, щоб впустити всередину свіжого повітря, але разом із тим не порушити акуратну зачіску з проділом набік його темно-мідного волосся.

Чоловік, який збирав сміття, поглядав на будинки, намагаючись уявити, які таємниці криються за їхніми стінами, що сниться їхнім жителям, які ще кілька годин можуть ніжитися під теплими ковдрами. Молоді пари,

пари з дітьми, літні подружжя. Усі у власних ліжках. Окрім них, були й такі, хто з тієї чи іншої причини не мав родини. Овдовілі, розлучені або чоловіки та жінки, які протягом життя не змогли знайти собі пару. Самотні особи. Багато з них помирили, не маючи родичів, — ось чому стільки порожніх будинків.

«Найспокійніше місце на Землі», — наспівував він собі тихенько. До того ж і найусамітненіше, хоча про це ніхто й не казав. Ось чому десять років тому чоловік, який збирав сміття, вирішив переїхати саме сюди. І тепер до всіх тих численних самотностей долучилася ще і його.

Він з'їхав на обочину, вимкнув двигун. Уважно слідкуючи за тим, щоб не скуйовдити зачіску, надів кепку з логотипом комунальної служби. Виліз із кабіни, постояв, тихенько зачинив дверцята, і його відразу прийняла в обійми заспокійлива тиша, ніби і йому на плечі хтось накинув теплу ковдру. Він скинув окуляри з тонкою нікелевою оправою, протер лінзи краєчком жовтогарячого жилета, що одягав поверх темно-зеленої робочої форми, і знову начепив на ніс, щоб роззирнутися довкола. Уже скоро в деяких вікнах увімкнеться світло: перші прояви неунікної повені загального поспіху, коли світ повернеться до щоденного хаосу.

Та ще був час. Поки що він — повновладний хазяїн довкілля.

У нього залишалося в запасі чимале багатство у вигляді двох чи трьох хвилин до початку робочої зміни. Він вирішив скористатися ним так, щоб не порушувати отой стан щемливої непорушності. Існував цілий перелік банальних дій, що в цей час набували особливого, приємного змісту. Як-от, наприклад, хрустіти пальцями й чути отой тихесенький хрускіт, який у денному хаосі просто зник би, а в суцільній тиші виріс до гігантського рівня. Але найбільше йому подобалося робити інше — дихати.

Він вдихав і видихав на повні легені. То була одна з маленьких життєвих радощів; багато хто про неї забував, або й узагалі не надавав їй ніякого значення. А от чоловік, який збирав сміття, навчився цінувати її вже в п'ять років, коли басейн із брудною, смердючою водою намагався його проковтнути.

Найкраще дихалося вранішнім повітрям. Ось чому він завжди просився, щоб його поставили в першу зміну. У тому були й інші переваги: окрім факту, що не доводилося спілкуватися з колегами, можна ще й насолоджуватися абсолютним спокоєм. Він ні з ким не хотів ділитися таким особистим привілеєм. Чоловік, що збирав сміття, був відлюдкуватим. А коли про щось замислювався, його міркування виливалися в тривалі роздуми, під час яких у голові змигали один за одним німі образи, що супроводжувалися майже примітивними відчуттями.

Та все ж він помітив, що його замкнутість викликає в людей збентеженість.

Йому не хотілося дратувати інших своєю присутністю. Нікому не подобається працювати цілий день разом із тим, хто не промовляє ні слова, не смалить, не п'є, не цікавиться балачками про спорт чи про жінок і навіть не має дружини й дітей, на яких можна було б пожалітися. Чоловік без друзів — так би можна було його назвати. Чоловік, якому вони не потрібні, — відповів би він, якби зміг як слід висловити власні думки. Тому що коли чоловік, що збирав сміття, думав про самого себе, йому важко було дати собі якесь визначення.

Збирач сміття — ось що характеризувало його якнайкраще.

Він знав, як зневажливо ставляться звичайні люди до його роботи: розуміють, що хтось має подбати про їхні відходи, але ті, кому це доручено, викликають у них мовчазну жалість. Ніби йдеться про примусовий захід

або кару. А от у нього його робота негативних емоцій не будить. Його не дратують ані неприємні запахи, ані потреба торкатися того, що в інших викликає відразу. Хтось же мусить виконувати цю невдячну роботу — такий непорушний закон життя.

Комунальна служба в місті Кома та поблизу озера виконувала свою роботу непомітно, щоб нікому не мозолити очі. Було в цьому щось на кшталт чаклунства. Щоночі, ще до світанку, ціла команда працівників комунальної служби завзято очищала місто, перш ніж прокинуться його мешканці.

Тричі на тиждень перед тим, як мити вулиці, маленькі блакитно-зелені сміттевози проїжджали від дому до дому, щоб зібрати мішки зі сміттям, які кожен житель дисципліновано виставляв на тротуар за ворота звечора. Ті мішки мали бути ретельно зав'язані й різних кольорів залежно від вмісту; комунальна служба здійснювала роздільний збір сміття відповідно до встановленого графіка.

Того дня був четвер; отже, збирали органічні відходи.

Кварцовий годинник чоловіка, який збирав сміття, коротко пискнув: рівно п'ята. Можна було розпочинати робочу зміну. Він узяв із кабіни пару робочих рукавичок, надів. Потім, коли у світанковій зорі поверхня розташованого вдалині озера запалала мільйонами іскрин, рушив безлюдною вулицею і почав збирати мішки перед ворітьми будинків. Коли назбирував достатню кількість, повертався до сміттевоза й неймовірно влучно по одному закидав їх на середину кузова. Безшумно — у цьому він дотримувався строгого правила. Відтак утрамбовував їх спеціальним ціпком.

Його закріпили за цим кварталом півтора місяця тому й за графіком ротації вже з наступного дня мали перевести на іншу ділянку. Йому було трішки шкода, адже він звик приїжджати сюди. Тепер доведеться створювати собі нові звички десь-інде.

От, наприклад: протягом півтора місяця він щоразу, доїхавши до будинку під номером 23, зупинявся, щоб поглянути на віллу початку минулого століття з химерними арками над загостреними вікнами, пінаклями на даху та залізними ґратами повсюди. Щось середнє між церквою і невеликим замком. Вікна завішені мереживними фіранками, але на одному широкому підвіконні поряд із вазою з гортензіями виднілася велика подушка, на якій мостилися калачиками п'ятеро котів. Один — сріблястий, другий — біло-чорний, третій — із гарним рудим хутром, а ще двоє — тигрові.

Кинувши прощальний погляд на той незвичайний будинок, чоловік, який збирав сміття, поправив пальцем окуляри, що сповзли йому на носа, і підібрав невеликий мішок з органічними відходами, що лежав перед воротами.

Важив той не більше двох кілограмів.

Комо — найспокійніше і найсамотніше місто у світі. Посеред усіх отих самотностей, окрім його власної, була і самотність мешканця цього будинку.

Він повернувся до сміттевоза, але замість того, щоб укинути мішок до загальної купи, відчинив дверцята й поклав його під водійське сидіння.

Відтак сів у кабіну, завів двигун і рушив далі.